

X/6,11

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO

V LJUBLJANI

VLADIMIR KLEMENČIČ

KMETIJSKA PROIZVODNJA
IN IZRABA TAL VASI
PODGORJE PRI KAMNIKU

LJUBLJANA 1963

REDAKCIJA: PROF. DR. SVETOZAR ILEŠIČ

inv. št. 81

KMETIJSKA PROIZVODNJA IN IZRABA TAL VASI PODGORJE PRI KAMNIKU

U v o d

Vas Podgorje stoji na severozahodnem obrobju industrializirane in urbanizirane Bistriške ravnine, jugozahodno od industrijskega centra Kamnika, pod pobočjem terciarnega gričevja na prehodu k obsežni pleistocenski prodnati ravnici odnosno njeni najvišji terasi. Po fizionomiji hiš in gospodarski usmerjenosti prebivalstva je močno urbanizirano naselje. Leta 1869, ko je bilo Podgorje še čisto kmečka vas, je imelo 414 prebivalcev, do leta 1910 je število prebivalstva nazadovalo na 410. Z uveljavljanjem urbanizacijskih vplivov Kamnika pa se je povečalo do leta 1931 na 442; po drugi svetovni vojni je pod vplivom rastoče industrije Kamnika naraslo število ljudi do leta 1953 na 538, do leta 1961 pa na 560. Leta 1961 je imela vas 75% neagrarnega in 25% agrarnega prebivalstva (10).

Po številu hiš je naselje od leta 1869 do leta 1910 stagniralo in štelo okoli 73 hiš, po letu 1910 pa je v stalnem porastu in je doseglo do leta 1961 124 hiš. Po tipološki klasifikaciji zgradb se uveljavljata dva tipa: tip starih kmečkih hiš, ki so razporejene v obliki dolge vasi ob gozdnem vzočju in urbanski tip hiš, ki so razporejene ob cesti potekajoči zunaj stare vasi. Urbanski tip hiše je pomešan tudi med kmečke domove v severnem in južnem delu vasi, ki sta bližje industrijskemu Kamniku in Duplicii. Novi tip urbane hiše je že v prevladi: kmečkih hiš je od skupnega števila le ena tretjina. Za Podgorje je značilna tudi precejšnja raznoličnost v podobi kmečke hiše kakor tudi razlika v številu in velikosti gospodarskih poslopij posameznih kmetij. Urbanske hiše so prave vile, ki so obdane z vrtovi. Nastale so največ v zadnjem desetletju, zato so med seboj tudi zelo podobne.

Prirodno okolje

KLIMA. Zaradi lege na robu Ljubljanske kotline v neposredni bližini Kamniških Alp ima vas tipične poteze srednjeevropske klime. Viški padavin so spomladi in jeseni. Povprečna letna temperatura za dobo 1925-1940 je 8.6°C. Najnižja srednja mesečna temperatura je v januarju -1.9°C, najvišja pa julija 19°C. V istem obdobju je padla temperatura le dvakrat pod -20°C, na -27°C, kar že škoduje sadnemu drevju, pa je padla februarja meseca 1929. Maksimalne temperature dosegajo okoli 30°C. Povprečna mesečna temperatura pod 0°C nastopa v zimskih mesecih - decembru, januarju in februarju. V vegetacijski dobi znaša povprečna mesečna temperatura v mesecu aprilu in oktobru

X Vsi meteorološki podatki se nanašajo na meteorološko postajo v Kamniku (13).

Slika 1: Modernizirana kmečka hiša z gospodarskim poslopjem, kmetija ima nad 12 ha zemlje. V ozadju tip mešanega nezrelega smrekovega in bukovega gozda.

Slika 2: Kmečka hiša kmeta z lo ha zemlje, modernizirana po drugi svetovni vojni.

med 8.5°C in 9°C , od maja do septembra pa med 13°C in 19°C . Zadnja slana nastopi okoli 20. aprila, neredko pa še v začetku maja. Jesenska slana pada že v začetku oktobra. Spomladanska slana ne škodi posebno močno, ker je vas obrnjena proti jugu in zaščitena pred prodorom hladnega gorskega zraka, ki doteka v nižje predele ob Bistrici in le redko doseže teraso, na kateri stoji Podgorje.

Povprečna letna množina padavin znaša za razdobje 1925-1940 1406 mm in koleba med najnižje vrednostjo od okoli 1100 mm do najvišje 1900 mm. Padavine so razporejene preko vsega leta. Najvišja povprečna mesečna množina padavin je v maju z okoli 130 mm, najnižja pa v februarju z okoli 70 mm. Za kmetijsko gospodarstvo je pomembno zlasti to, da mesečna množina padavin v razdobju 1925-1940 med aprilom in oktobrom nikoli ni padla pod 30 mm. Le redkeje nastopajo 14-dnevne periode brez moče, toda kadar nastopajo v vegetacijski dobi, so zaradi propustnih prodnatih tal za kmetijstvo zelo škodljive.

PRST. Razgibano terciarno gričevje nad vasjo sestavljata lapor in peščenjak in je prekrto z ilovnato prstjo. Prehodni pas med terciarnim gričevjem in prodnato ravnino pa prekriva s terciarnega gričevja nanešena debelejša plast ilovnate prsti. Iz sipkega proda sestavljeno ravnico prekriva do 3 dcm debela in za poljedelstvo ugodna prst. Sredi gozdnega kompleksa, ki prerašča terciarno gričevje, je ob nereguliranem potoku Tunjščici, v katere dolino sega vaško ozemlje dno zamočvirjeno in prekrto z degradirano prstjo.

Zemljiške kategorije in socialno posestne razmere

Za površine zemljiških kategorij smo črpali podatke iz dveh virov, ki se v celoti ne ujemata. Prvi vir so podatki katastra, drugi pa so statistični podatki kmetijskega popisa iz leta 1960. Ker lastniki zemlje točneje vodijo evidenco nad svojimi njivskimi površinami in vse spremembe na njih sproti vnašajo v kataster, se podatki o njivskih površinah po katastru in statistiki ujemajo. Sprememb pri površinah travnikov, pašnikov in gozda, ki se tudi stalno spreminjajo pa kmet ne zabeleži vedno sproti v katastru, zato so razlike med navedbami katastra in statistike.

Celotno zemljišče v vasi meri 555,21 ha. Zemljiške kategorije si slede v pasovih. Polovico površine zavzema gozd, ki prekriva skorajv celoti terciarno gričevje. Na drugem mestu, z $1/3$ vaškega zemljišča, so njive, ki so navezane na prodnato teraso. Travnika in pašnika je manj, skupno zavzemata okoli 14% in se širita v ozkih pasovih v razširjenem delu doline Tunjščice ter po ozkem ilovnatem pasu vzdolž vznožja terciarnega gričevja na prehodu na prodnato ravnino. Večinoma sta pomešana s sadovnjaki (Tabela 2).

V Podgorju prevladuje drobna posest z največ do 15 ha skupne površine. Štirinsedemdeset gospodinjstev ima od 0 - 0,5 ha zemlje, 23 od 0,5-2 ha, 9 od 2 - 3 ha, 10 od 3-5 ha, 4 od 5-8 ha, 6 od 8-10 ha in 23 nad 10 ha. (Tabela 1).

ŠTEVILO KMETIJSKIH OBRATOV PO SOCIALNO POSESTNIH KATEGORIJAH

Social. posestn. kategorije.	0-0.5	0.5-2	2 - 3	3 - 5	5 - 8	8 - 10	nad 10	Skupaj
Število	74	23	9	10	4	6	23	149
%	49.6	15.4	6.1	6.7	2.7	4.1	15.4	100%

AREAL ZEMLJIŠKIH KATEGORIJ PO SOCIALNO POSESTNIH SKUPINAH

Socialno posest.kateg.		NJIVA	TRAVNIK	SADOVNJAK	VRT	PAŠNIK	GOZD	NERODOVIT.	STAVBIŠČE	SKUPAJ
0 - 0.5	ha	8.19	0.42	0.56	-	0.21	0.18	-	1.42	10.98
	%	74.5	3.8	5.2	-	1.9	1.7	-	12.9	100
0.5 - 2	ha	9.57	1.96	1.35	-	1.02	10.43	0.10	0.49	24.92
	%	39.39	7.72	5.33	-	4.03	41.19	0.40	1.94	100
2 - 3	ha	8.64	1.37	0.87	-	0.21	10.71	-	0.30	22.10
	%	37.9	6.3	4.0	-	0.9	49.5	-	1.4	100
3 - 5	ha	16.18	2.45	0.97	-	0.97	16.86	-	0.51	37.94
	%	42.65	6.45	2.55	-	2.56	44.45	-	1.34	100
5 - 8	ha	9.83	2.41	0.71	-	1.24	11.21	-	0.21	25.61
	%	38.39	9.43	2.76	-	4.86	43.76	-	0.80	100
8 - 10	ha	22.60	4.90	1.18	-	0.90	25.66	-	0.31	55.55
	%	49.69	8.82	2.12	-	1.62	46.19	-	0.56	100
nad 10	ha	109.13	48.82	6.92	0.08	10.42	200.02	0.54	2.18	378.11
	%	28.86	12.92	1.83	0.02	2.76	52.90	0.14	0.57	100
SKUPAJ	ha	184.14	62.33	12.56	0.08	14.97	275.07	0.64	5.42	555.21

ŠTEVILO GOSPODINJSTEV PO GOSPODARSKI DEJAVNOSTI IN SOCIALNO POSESTNIH KATEGORIJAH

Socialno posestne kategorije	A		B		C		D		SKUPAJ	
	število	%	število	%	število	%	število	%	število	%
0 - 0.5	-	-	-	-	-	-	74	100	74	100
0.5 - 2	1	4.3	3	13	12	52.2	7	30.5	23	100
2 - 3	-	-	1	11.1	7	77.8	1	11.1	9	100
3 - 5	1	10	1	10	8	80	-	-	10	100
5 - 8	2	50	2	50	-	-	-	-	4	100
8 - 10	4	66.7	2	33.3	-	-	-	-	6	100
nađ 10	10	56.5	10	43.5	-	-	-	-	23	100
Skupaj	21	14.1	19	12.7	27	18.1	82	55.1	149	100

Legenda: A - čista kmečka gospodinjstva
 B - mešana kmečka gospodinjstva s pretežno večino aktivnih članov zaposlenih v kmetijstvu
 C - Mešana kmečka gospodinjstva s pretežno večino aktivnih članov zaposlenih izven kmetijstva
 D - nekmečka gospodinjstva

AREAL GOSPODINJSTEV PO GOSPODARSKI DEJAVNOSTI IN SOCIALNO POSESTNIH KATEGORIJAH

Socialno posestne kategorije	A		B		C		D		SKUPAJ	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
0-0.5	-	-	-	-	-	-	10.98	100	10.98	100
0.5-2	1.60	6.4	4.84	19.1	14.11	55.7	4.77	18.8	55.32	100
2 - 3	-	-	2.67	12.3	16.71	77.0	2.31	10.7	21.69	100
3 - 5	4.13	10.9	4.49	11.8	29.31	77.3	-	-	37.93	100
5 - 8	13.18	51.4	12.44	48.6	-	-	-	-	23.62	100
8 - 10	36.94	66.5	18.61	33.5	-	-	-	-	55.55	100
nad 10	226.19	59.8	151.92	40.2	-	-	-	-	378.11	100
Skupaj	282.04	50.8	194.7	35.1	60.13	10.8	18.06	3.3	555.20	100

Slika 3: Kmečki domovi kmetij do 5-ha zemlje. Hiše so postavljene na prehođu s prodne terase, na kateri so urejene njive, na terciarno gričevje, kjer je nezrel gozd, v ospredju z bukvami, v ozadju pa s smrekami.

Slika 4: Stegnjeni kozolec je tipična slovenska sušilna naprava za seno, deteljo in žitarice poleti, ker dež v topli polovici leta čisto ne dopušča sušenja na prostem. Kozolec je last večjega kmeta, čigar zemljišče se vleče v strnjenem pasu od gozda mimo hiše in sadovnjaka na dolg pas njivskih parcel.

Pri večini kmetijskih gospodinjstev z več kot 0.5 ha zemlje obsega polovico površine gozd, polovico pa obdelovalne površine. Njivske površine zavzemajo 30-40 %, ostale površine pa pripadajo travniku, sadovnjaku, pašniku, stavbiščem in nerodovitnim površinam.

Po razmerju med zemljiškimi kategorijami pomenijo posebno skupino gospodinjstva delavcev. Ti imajo od skupne površine $\frac{3}{4}$ obdelovalnega sveta, njiv, travnika in sadovnjaka ter dobro $\frac{11}{10}$ stavbišč, a le male površine gozda in pašnika (Tabela 2). Proces poklicne preusmeritve kmetov in neagrarne poklice izven vasi se v zadnjem času zelo hitro stopnjuje; v kmetijstvu ostajajo zaposleni le nad 40 let stari prebivalci, na mnogih večjih kmetijskih gospodinjstvih pa imamo samo še prebivalstvo staro nad 60 let. Od leta 1953-1961 je nazadovalo število kmečkega prebivalstva od 77 na 64. L. 1962 je štela vas vsega le 41 aktivnih moških kmečkih delavcev, kar pomeni v primeri z drugimi poklici le neznatno manjšino. Večina lastnikov zemlje je polkmetov ali nekmetov. Čistih kmečkih družin je 14%, ki imajo v rokah polovico zemlje. Okoli 10% posestnikov spada v kategorijo polkmetov, ki imajo $\frac{1}{3}$ vaške zemlje. Slaba $\frac{1}{5}$ družin z lastno zemljo pa je takih, kjer je večina aktivnega prebivalstva zaposlena izven kmetijstva, kmetijstvo je pri njih glavna zaposlitev le za gospodinje. Zemlje imajo samo $\frac{1}{10}$. Zaradi urbanizacije vasi je dobra polovica družin nekmečkih z nekaj ari zemlje; skupaj imajo v rokah le 3% vaškega zemljišča (Tabela 3,4).

Način izrabe tal

Kmetijska zemlja je kljub relativno majhnemu številu aktivnega prebivalstva zelo intenzivno izkoriščena. Kmetje so si v zadnjih desetletjih nabavili za obdelavo stroje za vprežno živino. Večjemu kmetu pomagajo manjši kmetje pri delu, malemu pa večji kmet z vprežno živino in stroji. V vasi imajo 57 plugov, 70 bran, 33 okopalnikov, 4 sejalnike, 24 kosilnic, 10 strojev za žetev, 62 slamoreznic, 2 stiskalnici za sadje, 24 kotlov za žganje, 21 vozov in še 19 drugih strojev (škropilnice, robkači itd.). (9)

Ker je vas v veliki meri živinorejska, gnoje s hlavskim gnojem, ki mu dodajajo umetni gnoj. Kmetje gnojijo vsem kulturam. Razlike so le v količini gnojil. Sistem kolobarjenja, je odvisen od velikosti kmetije. Nekmetje goje na njivi in vrtu izmenično zelenjave in krompir. Pri kmetih z do 2 ha kmetijske površine je ustaljen tri-letni kolobar:

detelja
pšenica
krompir

Večje kmetije pa se poslužujejo šestletnega kolobarja:

1. oves - črna detelja (podsevek)
2. detelja - ozimna pšenica
3. pšenica - a) ajda
b) silažna koruza
c) praha

POVPREČNO ŠTEVILO PARCEL NA 1 POSESTNIKA PO ZEMLJIŠKIH IN SOCIALNO POSESTNIH KATEGORIJAH

Socialno posestne kategorije	NJIVA	TRAVNIK	SADOVNJAK	VINOGRAD	VRT	PAŠNIK	GOZD	NERODOVIT. STAVRIŠČE	SKUPAJ
0 - 0.5	0.9	0.05	0.1	-	-	0.08	0.01	0.9	2.2
0.5 - 2	1.6	0.5	0.5	-	-	0.5	1.1	1.0	5.0
2 - 3	2.4	1.0	0.7	-	-	0.4	1.5	1.3	7.5
3 - 5	5.0	1.8	1.5	-	-	0.9	2.8	1.8	13.8
5 - 8	6.5	2.2	1.5	-	-	2.2	3.7	1.2	17.5
8 - 10	9.0	3.1	1.5	-	-	1.1	7.0	1.1	23.0
nad 10	8.5	5.0	1.9	-	0.4	3.6	6.3	1.5	27.0
Skupaj	3.1	1.2	0.6	-	0.006	0.8	1.8	1.1	8.9

POVPREČNA VELIKOST PARCEL NA 1 POSESTNIKA PO ZEMLJIŠKIH IN SOCIALNO POSESTNIH KATEGORIJAH

Socialno posestne kategorije	NJIVA ha	TRAVNIK ha	SADOVNJAK ha	VINOGRAD ha	VRT ha	PAŠNIK ha	GOZD ha	NERODOVIT. STAVBIŠČE ha	SKUPAJ ha
0 - 0.5	0.11	0.10	0.06	-	-	0.04	0.18	0.02	0.7
0.5 - 2	0.27	0.18	0.11	-	-	0.09	0.40	0.03	0.21
2 - 3	0.37	0.15	0.12	-	-	0.05	0.77	0.03	0.32
3 - 5	0.32	0.14	0.07	-	-	0.11	0.60	0.03	0.27
5 - 8	0.38	0.27	0.12	-	-	0.14	0.75	0.04	0.37
8 - 10	0.42	0.26	0.13	-	-	0.13	0.61	0.04	0.40
nad 10	0.55	0.42	0.16	-	0.8	0.12	1.38	0.08	0.61
Skupaj	0.40	0.34	0.12	-	0.8	0.12	1.02	0.04	0.42

IZRABA KMETIJSKIH POVRŠIN

Zemljiške kate- gorije in kul- turne rastline	ha	odstotek od njivskih površin	odstotek od kmetijsk. površin	odstotek od skupin A,B, C,D,II,III
I. NJIVSKE POVRŠINE	183,28	100	-	-
A. Ekstraktivne kulture	75.55	41.2	26.0	100
pšenica	46.85	25.5	16.1	62.0
rž in soržica	5.29	2.9	1.8	7.0
ječmen	13.14	7.2	4.5	17.4
oves	7.75	4.2	2.7	10.3
proso	2.52	1.4	0.9	3.3
B. Intenzivne rastline	54.18	29.6	18.6	100
koruza	7.33	4.0	2.5	13.5
krompir	30.51	16.6	10.5	56.3
zelenjava	5.92	3.3	2.0	10.9
čebula, česenj	0.02	0.0	0.0	0.0
fižol	1.02	0.6	0.3	1.9
zelje, ohrovt	0.20	0.1	0.1	0.3
druga zelenjava	4.68	2.6	1.6	8.7
pesa in korenje	8.90	4.9	3.1	16.4
lan, konoplja	0.36	0.2	0.1	0.7
druge ind. rastline	1.16	0.6	0.4	2.2
C. Strukturativne rastl.	53.35	29.1	18.3	100
lucerna	35.21	19.2	12.1	66.0
črna detelja	17.98	9.8	6.2	33.7
grašica, grah za krmo	0.06	0.0	0.0	0.1
druge krmne rastline	0.10	0.1	0.0	0.2
D. Neposejane	0.22	0.1	0.1	100
II. TRAJNE KULTURE	20.90	-	7.2	100
sadovnjak	20.90	-	7.2	100
III. TRAJNE TRAVNE POVRŠINE	86.75	-	29.8	100
travnik	56.72	-	19.5	65.4
pašnik	30.03	-	10.3	34.6
SKUPAJ	290.95	-	100	-

4. krompir - ozimni ječmen
 5. ječmen - korenje (podsevek) - ozimna rž
 6. rž - a) repa
           b) praha

Za drobne posestne razmere je razporeditev parcel ugodna. Večina kmetov ima zemljišče v eni progii, ki se vleče od gozdnega terciarnega gričevja, mimo ilovnatga nanosa, ki je v travniku in sadovnjaku, do njiv na prodnati ravnini. Domovi so postavljeni na meji gozda ter travnika in njiv na drugi strani. Prvotno so bile parcele 900 m dolge in 50 - 90 m široke, toda te so bile v začetku 19. stol. močno razdeljene (2). Število parcel na posestnika znaša povprečno 9, od tega so 3 njivske, 1 travniška, 1 pašniška in po 2 gozdni. Tudi velikost parcele je razmeroma ugodna. Povprečna velikost parcele je 40 arov, njivske 42, travniške 34, pašniške in sadovnjaške 12 arov (Tabela 5, 6).

Zemlja je v celoti intenzivno obdelana, neobdelanih površin v vasi ni zaslediti. Vzrok za to moramo iskati v sorodstvenih vezeh urbaniziranega, polurbaniziranega in kmečkega prebivalstva. Delavci in polkmetje, ki so zaposleni po tovarnah in drugih delovnih mestih sodelujejo v popoldanskem času pri kmetijski proizvodnji.

Izraba zemljiških kategorij

NJIVE IN VRTOVI. Kmetije v Podgorju so se v kmetijskem gospodarjenju zelo zgodaj prilagodile potrebam trga bližnjega industrijskega Kamnika. Predvsem so se preusmerila iz polikulturalnega vaškega gospodarstva v živinorejso za prodajo mesa in mleka, na gojitev sadja na polju pa v zvezi z živinorejo na predelavo krmilnih rastlin, od prehranbenih kultur pa na pšenico in krompir. Specializacija kmetijske proizvodnje v živinorejo ter sadje je našla ugodno osnovo v klimatskih in pedoloških pogojih. Racionalno in deloma komercializirano gospodarstvo se odraža v relativno majhnem deležu žitaric (41.2%) ter v visokem deležu intenzivnih kultur (30%) in krmilnih rastlin (29%). Pri žitaricah je le dobra polovica (62%) njihove površine posejana s pšenico, ostali del pa z drugimi vrstami, ovsem, ječmenom, prosom, ki so namenjeni za krmo živine. Pri okopavinah je v ospredju pridelava krompirja, ki zavzema več kot polovico z njimi posejanih površin. Krompir služi na eni strani domači prehrani, v veliki meri pa gre tudi v prodajo. Koruza zavzema s skoraj 15% z okopavinami posejanih njivskih površin pomembno vlogo. Specializacija poljedelske proizvodnje se kaže tudi v velikem deležu zelenjave na njivah. Le-ta zavzema več kot 10% z intenzivnimi kulturami posejanih njivskih površin. Pri krmilnih rastlinah sta v ospredju visoko donosna lucerna in črna detelja (Tabela 7). (9)

Vrtov imajo kmetje sorazmerno malo. Vso zelenjavo, čebulo, česenj fižol, zelje, ohrovt, solato, korenje itd. pridelajo kmetje na njivi. Prave vrtove imajo le delavci okrog hiše.

Učinki intenzivnega in dobrega gospodarjenja se kažejo v relativno visokih hektarskih donosih. Povprečni hektarski donos pšenice znaša 18.2q, kar ustreza povprečku ljubljanskega okraja (18.8q), ki obsega večino alpskih in subalpskih pokrajin. Je pa nekoliko nižji

od povprečka za Slovenijo (20.9 q) in višji od povprečka za Jugoslavijo (17.3 q). Velik je hektarski donos krompirja, ki je tipična kultura in služi vsem trem namenom, prehrani, trgovini in krmi za živino. Hektarski donos 210 q na hektar moramo pripisati izbiri visoko donosnih sort, kakor tudi zelo ugodnim prirodnim pogojem prodnatih tal in klime. Donos je znatno višji od hektarskega donosa Slovenije (178 q) in Jugoslavije (112 q). Zaradi prodnatih in bolj sušnih tal pa je hektarski donos lucerne relativno nizek. Donos z 48 q na ha je za 8 q nižji kot v ljubljanskem okraju in Sloveniji ter za 13 q nižji kot v Jugoslaviji. Negativni vpliv prodnatih tal, ki ne zadržijo dolge v sebi vlage, se kaže tudi pri drugih kulturah. Sorazmerno nižji hektarski donos v ljubljanskem okraju, Sloveniji in Jugoslaviji zaznamujemo pri koruzi, fižolu pa tudi pri drugih kulturah, ki zahtevajo dosti vlage. (8)

SADOVNJAKI. Sadjarstvo je bilo med obema vojnoma ena izmed gospodarsko pomembnih kmetijskih panog. V bližini hiš so obsežni sadovnjaki na rahlo nagnjenem travnem pobočju. Tu so za sadjarstvo ugodni prirodni pogoji, saj leže v pasu, ki je izven nevarnosti pomladanske slane. V sadovnjakih raste večinoma visokoraslo drevje, nizkoraslo sadno drevje goje ob svojih hišah v glavnem nekmečki prebivalci. Kmečki sadovnjaki so v zadnjih letih slabše negovani, saj kmetu primanjkuje delovne sile. Med vrstami prevladujejo jablane, hruške in češnje. Sadje rodi zelo dobro ter je sveže in suho sestavni del prehrane, predelujejo ga tudi v žganje. Z ozirom na število dreves in vrednost lesa je pomemben tudi oreh.

TRAVNE POVRŠINE. Travnega sveta je sorazmerno dosti in ga lahko delimo po kvaliteti, prostoru in načinu izrabe v tri ločena in različna področja. Pas najslabšega travnega sveta je sredi gozda ob Tunjščici, vezan je na vlažna ilovnata tla ob potoku. Zaradi slabe kvalitete služi za krmo konj. Kose ga le enkrat na leto, v zadnjem času pa se kažejo zaradi oddaljenosti od vasi tendence hitrega zaraščanja z grmičevjem in gozdom. Drugi pas travnega sveta se vleče ob hišah vzdolž gozda in je večinoma hkrati izrabljen za sadovnjak. Ti travniki služijo kmetom za svežo krmo vse poletje, jeseni pa za pašo. Tretje področje travnega sveta pa ni sklenjeno, ampak je razmetano po ravnici med njivami.

Na osnovi primerjave novejših podatkov o izrabi zemljišča s podatki izpred prve in druge vojne, lahko ugotovljamo, da se na nekdanjih njivskih površinah obseg travnika veča, kar ustreza stopnjevanju gospodarske pomembnosti živinoreje. Ta travni svet je podobno kot sadovnjaki gnojen z domačim gnojem in predstavlja zelo solidno osnovo za krmo pozimi.

GOZD. Z gozdom je prekrito skoraj celotno terciarno gričevje. Gozd je v privatni posesti. Vse do zadnjih let je kmet z gozdom gospodaril po lastni presoji. Služil mu je za kurjavo, popravilo lesenih delov kmečkega doma in pridobivanje stelje. V letih gospodarske krize ali težav v svojem kmetijskem gospodarstvu se je kljub pomanjkanju dobrega gozda na relativno majhnih površinah zatekel

Slika 5: Pogled na predno njivsko ravnico, kot se vidi s terciarnega gričevja preko ilovnatga pasu s starim sadovnjakom. V ozadju urbanizirani del, ki stoji na obrobju vaškega področja v bližini Kamnika.

Slika 6: Sadovnjak z mladim, negovanim sadnim drevjem, ki pripada kmetiji z nad 12 ha zemlje.

RASTLINSKA PRODUKCIJA

Kulturne rastline	ha	Donos v q/ha	pridelek v q	žitna enota	produk. v žitn. enotah	odstot. rastl. produk.	odstotek od I,II, III
I. Prehramb. rastl.	111.99	-	-	-	2995.3	45.8	100
pšenica	46.85	18.2	851.8	1	851.8	13.0	28.4
rž in soržica	5.29	16.5	85.8	1	85.8	1.3	2.9
proso	2.52	12.0	30.0	1	30.0	0.4	1.0
krompir	30.51	210.0	6405.0	0.25	1601.2	24.5	53.5
fižol	1.02	13.0	13.0	0.3	3.9	0.1	0.1
zelenjava	4.90	-	-	-	155.1	2.4	5.2
čebula	0.02	120.0	2.4	0.3	0.7	0.0	0.0
zelje, ohrovt	0.20	200.0	40.0	0.15	6.0	0.1	0.2
ostala zelenj.	4.68	107.5	494.5	0.3	148.4	2.3	5.0
sadje	20.90	32.0	668.8	0.4	267.5	4.1	8.9
II. Krmne rastline	177.22	-	-	-	2861.1	43.8	100
koruza	7.33	20.0	146.0	1	146.0	2.2	5.1
ječmen	13.14	14.8	193.9	1	193.9	3.0	6.8
oves	7.75	14.4	110.9	1	110.9	1.7	3.9
pessa, korenje	8.90	185.0	1646.5	0.1	164.6	2.5	5.8
lucerna	35.21	48.0	1689.6	0.5	844.8	12.9	29.5
črna detelja	17.98	50.0	895.0	0.5	447.5	6.9	15.6
grašica	0.06	45.0	2.7	0.13	0.4	0.0	0.0
ostale krmne r.	0.10	120.0	12.0	0.1	1.2	0.0	0.0
travnik(seno)	56.72	38.0	2154.6	0.4	861.8	13.2	30.1
pašnik	30.03	10.0	300.0	0.3	90.0	1.4	3.2
III. Industr. rastl.	1.52	-	-	-	678.8	10.4	100
konoplja, lan	0.36	50.0	15.0	0.25	3.65	0.1	0.5
ostale ind. rastl.	1.16	24.5	269.5	0.25	673.2	10.3	99.5
S k u p a j	290.73	-	-	-	6533.2	100	-

k prodaji lesa. V zadnjih letih je sečnja omejena le na posamezna zrela drevesa. Posledica tega je, da prevladuje nezrel, do 30 let star tip gozda, zrelega in mladega pa je malo. Na vznožjih in osojnih legah prevladuje bukev, na višjih in prisojnih pa bor. Zaradi steljarjenja je podrastje slabo razvito, gozdna tla so prekrita s srednje globoko izprano prstjo.

Kmetijska proizvodnja

RASTLINSKA PROIZVODNJA. Produktivnost v kmetijstvu je sorazmerno visoka, saj znaša na 1 ha kmetijske površine 22.5 žitnih enot.^x Visoka je povprečna produktivnost na lha njivskih površin, 28.9 žitnih enot. Ker so travniki in pašniki pretežno na slabših ilovnatih tleh in so tudi manj intenzivno negovani, je produkcija na travnih površinah sorazmerno nizka. Na 1 ha travnika znaša povprečno 15.2 žitnih enot, na 1 ha pašnika pa 2.9 žitnih enot. Produkcija sadovnjaka pa je na 1 ha 12.7 žitnih enot.

Gospodarska usmerjenost v živinorejo se kaže v razmerju produkcije krme in prehranbenih rastlin. Pri obeh znaša po okoli 2900 žitnih enot in po okoli 44% celotne produkcije izraženo v žitnih enotah. Sorazmerno visok delež predstavlja za vas z drobno posestjo produkcija industrijskih rastlin, ki znaša skupno 678 žitnih enot ali 10% vse rastlinske produkcije, izražene v žitnih enotah. Glede na vse prehranske kulture, kakor tudi glede na celotno produkcijo je močno v ospredju krompir z 1601 žitnimi enotami ali 24.5% produkcije, izraženo v žitnih enotah. Visoka produkcijska vrednost krompirja se odraža tudi v dejstvu, da skupna površina zasajena s krompirjem (36 ha) znatno zaostaja za površino, ki je posejana s pšenico (46,8 ha). Po višini produkcije v žitnih enotah so omembe vredni še pšenica, lucerna in travnik. Pri vseh treh zavzema produkcija po okoli 850 žitnih enot in po okoli 13% celotne rastlinske produkcije vasi izražene v žitnih enotah (Tabela 8).

STRUKTURA ŽIVINE. V Podgorju je živinoreja zelo pomembna; kakor smo že omenili, ja tudi poljedelstvo prilagojeno potrebam živinoreje. Na prvem mestu je po številu govedo z 264 glavami od katerih je več kot polovica (167) krav. Na drugem mestu so konji katerih je 63. Po enega konja ima večina kmečkih gospodarstev z nad 5 ha zemlje, večji kmetje pa tudi po dva. Konj služi kot vprežna živala pri obdelavi zemlje, transportu kmetijskih produktov in lesa. V času ko ni dela na polju pa ga uporabljajo tudi za prevoznitvo pri gradbenih podjetjih in drugih gospodarskih panogah v Kamniku. Prevoznitvo predstavlja za kmeta pomemben dodaten vir dohodkov. Na tretjem mestu so po svojem pomenu prašiči in svinje. V vasi imajo večji kmetje svinje za priplod in prodajo mladih pujskov manjšim kmetom. Perutnino imajo pri vseh hišah ne glede na velikost in to v glavnem za domačo uporabo. (9)

Slika 7: Delavska stanovanjska hiša, ki je bila zgrajena v letih pred drugo svetovno vojno, z malim gospodarskim poslopjem, ker se družina dodatno ukvarja s kmetovanjem.

Slika 8 : Nova moderna urbana hiša, zgrajena v letu 1960. Ker se družina ne ukvarja dodatno s kmetovanjem, nima več gospodarskih poslopij.

STRUKTURA ŽIVINE

(število živine; živina izražena v živinorejskih enotah in razmerje teh enot do kmetijskih površin in kmetijskega prebivalstva)

	Število enota	Živino- rejska enota (GNŽ)	skupaj GNŽ	odsto- tek po vrsti živine	Število živine na looha kmetij. površ.	Število GNŽ na loo kmet. površ.	Število GNŽ na loo kmečkih preb.
I. KONJI	63	-	81.9	24.3	21.7	28.2	24.1
konji	63	1.3	81.9	-	-	-	-
II. GOVEDO	264	-	218.5	64.9	90.7	75.1	64.3
teleta do 5 mes.	42	0.15	6.3	-	14.4	2.1	1.9
junci, junice, bikci	42	0.7	29.4	-	14.4	10.1	8.7
krave	167	1	167	-	57.4	57.4	49.1
biki	1	1.4	1.4	-	0.4	0.5	0.4
voli	12	1.2	14.4	-	4.1	5.0	4.2
III. DROBNICA	5	-	0.28	0.08	1.7	0.1	0.1
jančki	4	0.05	0.2	-	-	-	-
koze	1	0.08	0.08	-	-	-	-
IV. PRAŠIČI, SVINJE	269	-	25.91	7.8	92.5	8.9	7.6
prašički do 5 m.	192	0.03	5.76	-	-	-	-
prašiči	59	0.25	14.75	-	-	-	-
svinje	18	0.30	5.4	-	-	-	-
V. PERUTNINA	651	-	9.765	2.9	223.8	3.3	2.9
kokoši	651	0.015	9.765	-	-	-	-
SKUPAJ	-	-	336,355	100	-	115.6	99.0

ŽIVINOREJSKA PROIZVODNJA

A

Vrsta proizvoda	Število živali	povpreč. donos	proizvodnja	žitna enota	proizv.v žitnih e.	odstotek od žitn.e
Mleko	167	2240 l	374080 l	0.75	2795	58.5
Meso					1214	25.4
voli	4	600 kg	2400 kg	6.0	144	3.0
krave	16	400 kg	5400 kg	6.0	384	8.0
teleta	69	70 kg	4830 kg	5.0	241	5.1
junice	3	350 kg	1050 kg	6.0	63	1.3
prašiči	59	110 kg	6490 kg	5.0	324	6.8
svinje	9	130 kg	1170 kg	5.0	58	1.2
Jajca						
kokoši	651	95 kom	61845 kom	0.25	154	3.2
SKUPAJ	-	-	-	-	4163	87.1

PRODANO ZA PLEME

B

krave	8	400 kg	3200 kg	6.0	192	4.1
teleta	3	70 kg	210 kg	5.0	10	0.2
prašiči	78	10 kg	780 kg	5.0	39	0.8
svinje	12	80 kg	960 kg	5.0	48	1.0
konji	12	450 kg	5400 kg	6.0	324	6.8
SKUPAJ	-	-	-	-	613	12.9
SKUPAJ A + B	-	-	-	-	4776	100

Pomembnost posameznih vrst živine se pokaže tudi v odnošaju med številom živine in kmetijskimi površinami ter številom živine izražene v GNŽ^x in kmetijskimi površinami na eni strani ter odnošajem med številom živine izražene v GNŽ in kmetijskim prebivalstvom na drugi strani. Najugodnejšo podobo pokaže zopet govedo. na 100 ha kmetijske površine odpade 75.1 GNŽ, na 100 kmečkih prebivalcev pa 64.3 GNŽ. Visoke številke izkazujejo tudi konji, saj je 21.7 konj na 100 ha kmetijske površine in 28.2 GNŽ na 100 ha kmetijske površine ter 24.1 GNŽ na 100 kmečkih prebivalcev. Omembe vredna je prašičjereja, saj pride 92.5 glav na 100 ha kmetijske površine, 8.9 GNŽ na 100 ha kmetijske površine in 7.6 GNŽ na 100 kmečkih prebivalcev. Skupno pa znaša, če upoštevamo vse vrste živine 115.6 GNŽ na 100 ha kmetijske površine in 99 GNŽ na 100 kmečkih prebivalcev. (Tabela 9)

ŽIVINOREJSKA PROIZVODNJA. Pri živinoreji je poudarek na proizvodnji mleka in mesa, reja živine za pleme pa je v ozadju. Živinorejske proizvode (meso in jajca) prodajajo deloma v vasi neagrarnemu prebivalstvu, večji del teh produktov in živino za meso pa prodajo večinoma v Kamniku.

Eden najpomembnejših produktov je mleko, ki daje 2795 v žitnih enotah izražene produkcije ali 58.5% celokupne živinorejske produkcije. Količina v vasi prodanega mesa znaša 1214 žitnih enot ali 25.5 v žitnih enotah izražene živinorejske produkcije. Goveje živino prodajajo v večji meri za meso, za reje pa prodajajo samo nekaj mesecev stare prašiče. Skupna živinorejska produkcija v žitnih enotah izražene prodane živine za pleme znaša 613 žitnih enot ali 12.9% od skupne živinorejske produkcije, medtem ko predstavlja mleko, meso in jajca skupaj 4163 žitnih enot ali 87.1% živinorejske proizvodnje. (Tabela 10)

CELOTNA PROIZVODNJA. V kmetijski proizvodnji sta v ospredju poljedelstvo in živinoreja. Od proizvodnje 11.309 žitnih enot znaša rastlinska proizvodnja 6533 ali 57.7%, živinorejska pa 4776 žitnih enot ali 42.3%. Pri tem ni všteta proizvodnja mesa, ki so ga porabili kmetje doma za svoje preskrbe, zato moramo smatrati, da je vrednost živinorejske proizvodnje dejansko večja in po vrednosti enaka rastlinski proizvodnji. Pri vsaki kmečki hiši zakoljejo doma vsaj po enega prašiča, veliki kmetje pa tudi več.

Ker znaša proizvodnja krmilnih rastlin, pridelanih na polju, relativno velik odstotek rastlinske proizvodnje, živinorejska proizvodnja pa skoraj polovico celotne proizvodnje, lahko označimo vas kot poljedelsko-živinorejsko s težiščem na živinoreji (Tabela 11).

GLOBALNA PROIZVODNJA

Pregled kmetijske proizvodnje

Proizvodnja na obdelovalnih in pašnih površinah	Proizvodnja v žitnih enot.	Odstotek izražen v žitnih en.	Odstotek od skupine
A. Hranilne rastline	2995	26.5	100
pšenica	852	7.5	28.4
krompir	1601	14.1	53.5
zelenjava	155	1.4	5.2
sadje	268	2.4	8.9
ostale prehrabene rastline	119	1.1	4.0
B. Krmne rastline	2861	25.2	100
koruza	146	1.3	5.1
ječmen	194	1.7	6.8
oves	111	1.0	3.9
pesa, korenje	165	1.4	5.7
lucerna	845	7.5	29.5
črna detelja	447	3.9	15.7
travniki	862	7.6	30.1
ostale krmne rastline	91	0.8	3.2
C. Industrijske rastline	677	6.0	100
Skupaj proizvodnja obdelovalnih in pašnih površin	6533	57.7	
Živinorejska proizvodnja			
D. Mleko	2795	24.7	100
E. Meso	1214	10.8	100
svinjsko	324	2.9	26.7
goveje	528	4.7	43.5
ostale	362	3.2	29.8
F. jajca	154	1.4	100
G. Prodano za pleme	613	5.4	100
Skupaj živinorejska proizvodnja	4776	42.3	
Skupaj celotna proizvodnja	11309	100	100

Zaključek

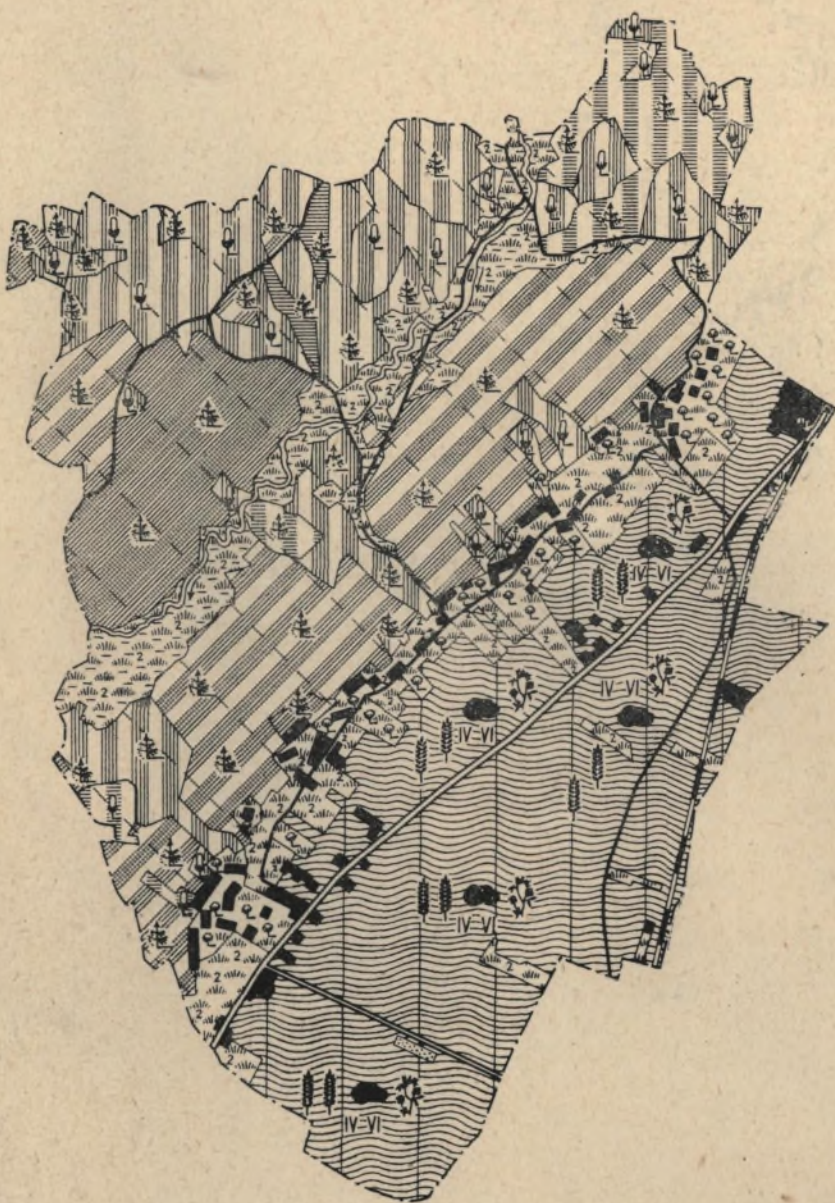
Celotna analiza statističnega gradiva in kartiranje izrabe zemljišča ter anketiranje kmetijskih gospodarstev po mednarodni metodi nam daje zelo podroben vpogled v gospodarsko strukturo in tendenco ekonomskega razvoja vasi Podgorje. Do druge svetovne vojne smo mogli v naselju slediti procesu preusmerjanja iz blagovne v naravno proizvodnjo, preusmerjanja na pridelavo sadja in mleka, v poljedelstvu pa na pridelavo tistih kultur, ki služijo v prvi vrsti preskrbi in prehrani živine. Po drugi svetovni vojni se je vpliv Kamnika in drugih bližnjih industrijskih centrov izredno stopnjeval. Večina prebivalstva večjih in manjših kmetijskih obratov se je prekvalificirala in zaposlila v nekmečkih poklicih. Ker je v vasi naseljeno večinoma avtohtono prebivalstvo kmečkega porekla, sodeluje prebivalstvo v veliki večini, ne glede na poklic, v kmetijski proizvodnji in je zato kljub malemu deležu kmečkega prebivalstva zemlja izrabljena izredno intenzivno. Produktivnost pa je zaradi uporabe mehanizacije in relativno naprednega gospodarstva sorazmerno visoka. Prezreti pa ne smemo prvih znakov pomanjkanja delovne sile. Sadovnjaki so relativno slabo negovani. Zemljišča, ki bi bila primerna bolj za njive, so v travnikih, oddaljenih slabših travnikov na izrabljajo, njivski svet pa je ponekod neracionalno izkoriščen in posejan ali posajen z manj donosnimi kulturami.

Literatura in viri:

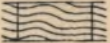
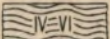
1. A.M e l i k : Posavska Slovenija, Ljubljana 1959.
2. S.I l e š i č : Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem,SAZU, Ljubljana 1950.
3. V.K l e m e n č i č : Urbanizacija okolice Kamnika, G.V.,Ljubljana 1953.
4. Instrukcja szczegółowego zdjęcia użytkowania ziemi, Dokumentarjev geograficzna. Warszawa 1962.
5. Land Utilization in Nieborów, Problems of applied Geography, Warszawa 1961.
6. Użytkowanie ziemi i gospodarka rolna w wybranych wsiach Bulgarii (v rokopisu).
7. W.Roubitschek: Die regionale Differenzierung der agraren Bodennutzung 1935 in hentigen Gebiet der Deutschen Demokratischen Republik, Petermanns geographische Mitteilung, Gotha 1959.
8. Statistični godišnjak, Beograd 1962.
9. Podatki kmetijskega popisa 1960, Zavod za statistiko, Ljubljana.
10. Podatki popisa prebivalstva 1961, Zavod za statistiko SRS, Ljublj.
11. Podatki katastrskega urada v Kamniku.
12. Podatki o prodani živini ObLO Kamnik.
13. Klimatološki podatki, Hidrometeorološki podatki zavoda SRS, Ljubljana.
14. Podatki o izrabi zemlje in gospodarskih prilikah kmetij na osnovi anketiranja in kartiranja na terenu.

Izrada zemljišča katastrske občine Podgorje

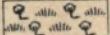
Merilo 1:25.000

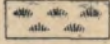
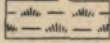
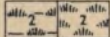
Njivska površina:

- nad 40 % žitaric s prevlado pšenice
- nad 20 % okopavin s prevlado krompirja
- nad 20 % krmilnih rastlin s prevlado detelje
- število živinorejskih enot (GNZ) na 100 ha njiv
- štiri- in šestletni kolobar brez prave

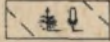

Sadovnjak:

- sadovnjak s travnikom

Travná površina:

- travnik
- vlažni travnik
- travnik z dvema košnjama na leto

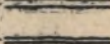
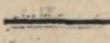
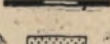
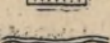
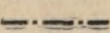

Gozd:

- nezreli gozd
- smreka nad 20 %
- jelka nad 80 %
- jelka nad 20 %
- bor nad 80 %
- bor nad 20 %
- bukev nad 20 %
- hrast nad 20 %

Naselje:

- stanovanjsko in gospodarsko poslopje

Komunikacije in ostalo:

- trda (makadamska) cesta
- pot
- železnica
- gramozna jama
- potok
- meja katastrske občine

Privedil in izdelal: M. Žerovnik

250 0 500 1000 m